

CLASH DER TITANEN: DE DOOD, HET LEVEN EN HET REIKEN

GUSTAV MAHLER, JÉRÔME BEL EN ANNE TERESA DE KEERSMAEKER IN *3ABSCHIED*

3ABSCHIED – ROSAS & DE MUNT

LIEVE DIERCKX

Jérôme Bel vragen om te assisteren bij een voorstelling staat gelijk met afstevenen op een ramkoers met je eigen shit. Voor minder doet Bel het namelijk niet. Je kan daaruit besluiten dat bij Anne Teresa De Keersmaeker de nood hoog was – want ze stond hem toe, nee, ze vroeg hem uitdrukkelijk, om in *3Abschied* leven en werk met zijn nietsontziende chirurgische blik binnenste buiten te keren. En werd ze er beter van? Ja, onwaarschijnlijk mooier ook, zo besluit ik na hun gezamenlijke voorstelling rond het symfonisch lied *Der Abschied* van Gustav Mahler.

In de grote zaal van de Munt komen we van meet af aan in de hyperconcrete logica van Bel terecht. Ik beeld me in hoe hij voor het podium het hoofd schuin hield om in te schatten hoe hij de strijd van de choreografe met deze muziek zo aanschouwelijk mogelijk kon maken. Hoe zij zo letterlijk mogelijk voor zichzelf de ruimte zou moeten zoeken. En zo geschiedt. Het danspodium is voor de gelegenheid in verspreide slagorde ingepalmd door het orkest. Gelukkig niet de 85 muzikanten die Mahler voorzag. Hier zullen dertien musici en een mezzosopraan van het Kamerorkest van de Munt inzetten op de *Abschied*-transcriptie van Arnold Schönberg voor een beperkte orkestbezetting. Georges-Elie Octors staat klaar om te dirigeren. Anne Teresa De Keersmaeker zit rechts vooraan naast een tafeltje, stoer in jeans en sweatshirt.

Afscheid is het onderwerp. Volgende zet in Bel-stijl : heden en verleden worden concreet met elkaar geconfronteerd. Terwijl hier op het podium het orkest moet zwijgen, plaatst de choreografe een oude opname van *Der Abschied* uit 1952 in de audiospeler op de tafel naast haar. In een gezamenlijk instinctief élan - ik moet aan een troep staande jachthonden denken – gaan op het podium voor ons de muzikanten op scherp. Schitterend hoe de bevroren concentratie van hun luisterende lijven af te lezen is. Het is hen letterlijk aan te zien: straks moeten zij deze memorabele uitvoering met Kathleen Ferrier en de Wiener Philharmoniker proberen te evenaren. De opname raakt nog een laag van afscheid aan, want Ferrier zong deze muziek terwijl ze terminaal ziek was en wist dat ze gauw zou sterven. Halverwege de opname echter duwt Anne Teresa De Keersmaeker op stop en vertelt het publiek, met steeds ruimere gebaren over haar eigen strijd met deze muziek van Mahler.

We komen te weten hoe *Das Lied der Erde* haar al jaren tot rondjes noopt zonder dat ze de liederencyclus ooit in een voorstelling wist te bedwingen. Hoe ze niet zo lang geleden haar kans schoon zag toen Daniel Barenboim in Bozar dirigeerde. Hij had haar ooit een samenwerking beloofd, maar nee, een choreografie rond deze Mahler weigerde hij pertinent. 'Hoe wil je dansen op muziek die geschreven is voor de dood?' Als door de goden gezonden kwam toen Jérôme Bel om de kwestie tussen choreografe en muziek scherp te stellen. Dat gebeurde allereerst door in te zoomen op het laatste deel van de liederencyclus: *Der Abschied*, en die vervolgens samen met de De Keersmaeker te bemeesteren tot *3Abschied*, een zeer persoonlijke denkoefening over afscheid in drie rondes.

In de loop van haar relaas maalt De Keersmaeker er niet om hulp te zoeken bij de muzikanten als het juiste woord haar in de steek laat. Als een volleerde actrice weet ze de zaal te boeien - of is het haar menselijke kant die de aandacht zo zeer gaande houdt?

Want, laat duidelijk zijn, ook op dat laatste punt regeert het universum van Jérôme Bel. Een imploderend universum dat geen ruimte laat voor make-belief, enkel voor nieuwe verhoudingen tussen wat zich op en naast het podium voordoet. De wetten ervan lijnt Bel sinds 1994 met ijzeren consequentie af. Tijdens zijn parcours als choreograaf is hij alsmaar dichterbij tot op het bot gekomen van wat een voorstelling wel helemaal voorstelt. Nadat hij er doorheen de jaren de

traditionele anatomische verhoudingen van in kaart bracht - de maker en het werk, de maker en de uitvoerder, de scène, de verhouding met het publiek – is hij op een punt gekomen waar hij steeds meer de mens achter de representatie opzoekt. Waardoor hij meteen haast onvermijdelijk de afstand met het publiek overbrugt.

Sinds 2003 werkt hij enkel nog in opdracht. Het dwingt hem tot overleg - en maakt de uitwerking van zijn radicale impulsen minder hermetisch. Binnen dit nieuwe *format* produceerde Jérôme Bel een reeks van vijf haast documentaire voorstellingen waarin dansers in de vorm van een *human interest story* op het podium het verhaal achter hun passie voor dans vertellen. De serie culmineerde in *Le Spectateur* (2008) waarin Bel zelf van op de scène verslag uitbrengt van zijn ervaringen als bevoorrecht toeschouwer bij dansvoorstellingen die op hem een grote indruk maakten. *3Abschied* valt te lezen als één stap verder op dezelfde route: deze keer neemt hij de handschoen op om – alweer op aanvraag - de mens achter het icoon tegen het licht te houden. In dit geval dus Anne Teresa De Keersmaeker, samen met zeg maar, William Forsythe één van de laatste van een ras van sterchoreografen in de dans. Althans, zo hoorde ik haar onlangs door de directrice van het ballet van de Parijse Opera omschrijven.

Binnen de heldere driedelige structuur van *3Abschied* komt het thema uit het (bijna) gelijknamige lied van Mahler met elke nieuwe fase dichterbij op het vel en op het bot van de choreografe te zitten. Wat voorbij is, staat ze met elke nieuwe ronde steeds lijfelijker af aan het verleden.

Zo gaat ze na de cd en het verhaal uit het eerste deel, in het tweede deel van *3Abschied* fysiek de dialoog aan met het orkest hier op het podium. Wanneer mezzo-sopraan Sara Fulgoni rechtstaat om haar partij te zingen, zoekt de choreografe zich vlak naast haar, met de rug naar het publiek, een zo vierkant mogelijke positie – als een worstelaar die zich schrap zet voor de strijd. Haar hand raakt die van Fulgoni en dan, terwijl het lied inzet, reikt De Keersmaeker in dezelfde toonaard een arm achter zich uit. Het is een ontroermoment van een zeldzaam kaliber. Het toont in één beweging aan dat loepzuivere fysicaliteit tegen grootse muziek is opgewassen.

‘Change and acceptance’, de woorden uit haar verhaal van eerder echoën na in dit gebaar. De weg van vergankelijkheid is geplaveid met reiken naar wat voorbij is. Hoe daar afstand van te nemen is de nexus van deze voorstelling. Binnen het uitgezette kader van Bel vindt de choreografe haar weg in de universele thematiek van afscheid en loslaten waar ze middels de muziek van Mahler mee worstelde. Ze durft zich daarbij bijzonder kwetsbaar op te stellen. In het kleine half uur dat het lied duurt, maakt ze tussen de muzikanten van haar vroegere bewegingsidoom haast een persiflage. Ze hakkelt, stoot en wankelt gepijnigd door haar oude vormtaal heen, met hier een daar een verre schaduw van een parmantig zwiertje uit één heup.

Maar daar is Bel alweer om, Bel zijnde, ook de ontroering in zijn hemd te zetten. De dood, wat doe je ermee? Van achter in de zaal komt hij mee het podium op en wijdt uit over enkele ideeën die ze samen hadden om dood en afscheid nóg aanschouwelijker te maken. Het orkest mag gelijk demonstreren hoe dat in zijn werk zou gaan. Optie één: de muzikanten hernemen de coda van *Der Abschied* en verdwijnen één na één in de coulissen. Wie overblijft speelt verder. Tussen neus en lippen krijgen we in deze komische scène nog een staaltje van uitgekiend vakmanschap want het instrument dat laatst overblijft is de grote fagot die met regelmatige klankstoten als van een misthoorn lijkt te waarschuwen voor een donkere oever. Een onderlaagje van pure poëzie. In optie twee zijt tijdens het spelen de ene na de andere muzikant voor dood neer naast zijn stoel. Grote hilariteit bij het publiek. Bel verschijnt opnieuw: precies, dit was iets te grappig, dit klopt niet met de emotie rond afscheid en verlies. Daarmee kondigt hij de derde ronde van *3Abschied* aan, ernstig nu.

Van het orkest blijft alleen de pianist achter. De choreografe staat naast hem en zingt zelf haar eigen breekbare versie van Mahlers lied. Ze vindt een echo voor haar stem in onbeholpen bewegingen waarvoor ze een steeds grotere ruimte zoekt. Ze schuift lege stoelen opzij, gebruikt haar adem om hoog te reiken, trekt haar schoenen uit en glijdt op haar sokken onderuit. Op het einde van een lange diagonale oversteek valt ze tegen de pianist aan, laat zich achterover op een stoel hangen en eindigt als een zielig hoopje op de vloer. Van de vroegere controledrang blijft niets over. Als de pianist de muziek beëindigt, kan ze niet laten om in een vertoon van schamele techniek toch nog enkele pirouettes te draaien. Tot ze, ver achter op het podium, beseft dat het geen zin meer heeft. Met iets als wanhoop in haar ogen kijkt ze ons aan en komt naar voren, zonder muziek, zonder dans. Daar staat ze stil, oeverloos mooi van kwetsbaarheid.

Enkele mensen beginnen te klappen, maar dit is nog geen einde. Pas als ze naar haar tafeltje loopt om het licht te doven weten we zeker dat het voorbij is.

In een ongelijke strijd kan je toch nog scoren op luciditeit, waardigheid en humor. Daar is *3Abschied* driewerf in geslaagd. Met Mahler als aanzet heeft Jérôme Bel voor De Keersmaeker een kader weten te creëren waarin ze haar worsteling met het thema van dood en afscheid in schoonheid verliest. Het leven kan zich nu herschikken. En de toeschouwer, die streed mee, want de mens op het podium reikte door de representatie heen, naar de mens in de zaal.

Gezien op 19 februari 2010 in De Munt, Brussel.

Info: www.rosas.be

Deze tekst kwam tot stand in het kader van Corpus Kunstkritiek, een initiatief van VTI - Vlaams Theater Instituut – Steunpunt voor de Podiumkunsten, i.s.m. Vlaams-Nederlands Huis deBuren. Lees meer op www.vti.be/kunstkritiek.

De teksten van het Corpus Kunstkritiek vallen onder de licentie [Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works 2.0 Belgium](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/be/), wat betekent dat de teksten verspreid, maar niet veranderd mogen worden. Elke vorm van verkoop of betalende distributie is apart te onderhandelen, contacteer VTI.